

Renowacja ołtarza głównego Kościoła p.w. św. Mikołaja Bpa w Libiszowie

Libiszów 56, 26-300 Opoczno

**Stan zachowania i technika wykonania, wnioski i założenia konserwatorskie,
proponowany program prac konserwatorskich. Opracowano i aktualizowano
dn. 19.03.2024 r.**

Ołtarz główny

Libiszów stanowił gniazdo rodu Libiszowskich, herbu Wieniawa. Parafia została erygowana przed 1442 r., z tego też okresu pochodził pierwotny drewniany kościół pw. św. Mikołaja, św. Małgorzaty i św. Katarzyny. Kolejny kościół drewniany modrzewiowy z 1682 r. spłonął w 1919 r. jeszcze w trakcie wznoszenia obecnego murowanego uszkadzając jedną z jego ścian. Kościół parafialny p.w. św. Mikołaja powstał w latach 1910-1925 wg planów warszawskiego architekta Stefana Szyllera, staraniem ks. Jana Kołdy i ks. Romana Ścisłowskiego. Neogotycki kościół jest trójnawowy, orientowany, wzniesiony z piaskowca

ciosanego. Ściany zewnętrzne wyłożone są ciosem, wewnętrzne cegłą na 15,24 cm. Roboty prowadził Stanisław Pronaszko¹. Ołtarz główny z okresu budowy kościoła, który ujęty jest w wojewódzkiej ewidencji zabytków nieruchomych stanowi, jako połączony na stałe z prezbiterium, fragment jego architektury. Wszelkie działania konserwatorskie przy obiekcie wymagają opinii ŁWKZ.

I. Stan zachowania i technika wykonania.

Stan zachowania ołtarza głównego należy określić jako wymagający konserwacji technicznej i estetycznej. Ołtarz jest typem ołtarza murowanego. Zbudowany jest z czerwonej cegły ceramicznej na zaprawie wapienno-piaskowej. Lico ołtarza pokryto następnie narzutem wapienno-piaskowym. Wykonane w nim profile i zdobienia-jak kapitele, gzymsy i wałki pokryte zostały szlagmetalem w technice złączenia na mikstion. Boczne płaskorzeźby są polichromowane. Przedstawiają po prawej str. postać św. Franciszka, po lewej -św. Józefa. Płyciny ołtarza pokryte są obecnie monochromią w kolorze ecru. Należy wykonać odkrywki schodkowe w celu identyfikacji pierwotnej kolorystyki (wg zaleceń urzędu WUOZ w Łodzi).Powierzchnia całego ołtarza jest zakurzony, warstwy barwne pociemniałe na skutek naturalnych procesów starzeniowych oraz wpływu promieniowania UV. Rama wewnętrzna ołtarza głównego wykonana jest z drewna i pokryta oryginalnie gruntem klejowo-kredowym, pozłocona w technice tradycyjnej złotem płatkowym na pulmentach, obecnie pokryta wtórnie złotem. Obraz Matki Boskiej Różańcowej zasłaniany jest obrazem św. Mikołaja. Na elementach drewnianych ołtarza widoczne są ślady żerowania owadów. W latach 70-tych XX w. wszystkie licowe powierzchnie ołtarza zostały przemalowane i przezłoczone szlagmetalem. Osłabiony tynk wymaga w wielu partiach podklejenia oraz impregnacji w celu poprawy jego kohezji i adhezji do podłoża. We wnętrzu panuje podwyższona wilgotność z powodu nie zastosowania warstw izolacyjnych na etapie wnoszenia świątyni. Tabernakulum ołtarza głównego jest młodsze, powstało w latach 60-tych XX w.

II. Wnioski i założenia konserwatorskie.

Przeprowadzenie konserwacji ma na celu przywrócenie prawidłowych parametrów technicznych i walorów estetycznych ołtarza oraz zahamować procesy niszczące tkanę oryginalną. Obecne przemalowania zakłócają właściwy odbiór obiektu. Należy dążyć do przywrócenia pierwotnej kolorystyki ołtarza i tam gdzie konieczne wykonać jej rekonstrukcję.

---

¹ Wiśniewski J., Dekanat Opoczyński, s. 87-92., Kielce 2000.

Struktura elementów drewnianych ołtarza jest zagrożona przez żerowanie owadów. Struktura narzutu wapienno-piaskowego wymaga wzmocnienia i konsolidacji. Założeniem konserwatorskim jest też powrót do technik oryginalnych w przypadku powierzchni złożonych na poler i mat złotem płatkowym na pulmentach. Obecnie w większości powierzchnie te pokrywa warstwa złotolu.

III. Proponowany program prac konserwatorskich.

1. Wykonanie wstępnej dokumentacji fotograficznej i opisowej przed przystąpieniem do prac.
2. Wykonanie odkrywek stratygraficznych na płycinach ołtarza pozwalających ustalić pierwotną kolorystykę warstw barwnych.
3. Pobranie próbek do badań chemicznych.
4. Demontaż ruchomych elementów ołtarza; obrazu, rzeźb, elementów dekoracyjnych, zabezpieczenie i przewiezienie do pracowni konserwatorskiej.
5. Usunięcie brudu oraz wszystkich wtórnych naleciałości z powierzchni ołtarza mechanicznie i za pomocą środków chemicznych, po wykonaniu prób na rozpuszczalność.
6. Konsolidacja narzutu wapienno-piaskowego w miejscach osłabionej kohezji wybranym środkiem impregnującym, np. hydrogrunt Primer Hydro HF Remmers.
7. Podklejenie odspojień tynku, np. dyspersją kleju na bazie POW.
8. Uzupełnienie ubytków w narzucie w technice wapienno-piaskowej (piasek, wapno, biały cement portlandzki, pigmenty) lub innej np. z zastosowaniem zaprawy Historic Kalkspatzenmortel, Remmers.
9. Przygotowanie powierzchni pod złocenia na integralnych elementach ołtarza w technice oryginału (złoto płatkowe i szlagmetal).
10. Rekonstrukcja warstw barwnych płycin ołtarza.
11. Dezynfekcja i dezynsekcja elementów drewnianych ołtarza przewiezionych do pracowni, np. Hylotoxem, Xirein.
12. Usunięcie wtórnych przemalowań z rzeźb i detali architektonicznych.
13. Wykonanie napraw uszkodzonych elementów snycerski, metodą taszlowania na klej np. Vinavil NPC.

14. Impregnacji, w razie konieczności, osłabionych elementów drewnianych np. Paraloidem B-72 lub żywicą chemoutwardzalną Epidian 6011, w zależności od stopnia degradacji struktury drewna.
15. Podklejenie, np. Hydrogruntem Lascaux i uzupełnienie ubytków w zaprawie rzeźb i elementów dekoracyjnych drewnianych gruntem i kitami na bazie kleju króliczego i kredy (zaprawa 8%).
16. Opracowanie kitów i uzupełnień.
17. Wykonanie rekonstrukcji złocen złotem płatkowym 23,75 karata na pulmentach na poler i mat (tabernakulum, rama główna) oraz prac pozłotniczych na ramach, rantach, półwałkach i listwach ołtarza na mikstion.
18. Rekonstrukcja i retusz warstw barwnych w technice zbliżonej do oryginału.
19. Zabezpieczenie powierzchni werniksem końcowym.
20. Prace przy obrazie z ołtarza głównego:

Obraz M.B. Różańcowej

- Wykonanie dokumentacji fotograficznej i opisowej oraz zdjęć w luminescencji wzbudzonej promieniowaniem UV.
- Wstępne oczyszczenie powierzchni obrazu z kurzu i brudu mechanicznie miękkim pędzlem i odkurzaczem.
- Wykonanie prób na oczyszczanie warstwy malarskiej rozpuszczalnikami, np. śliną syntetyczną (Bresciani), Dowanolem (1-metoksy 2 propanolem).
- Dezynfekcja i dezynsekcja odwrocia obrazu, np. 2 % roztworem Biotin T.
- Oczyszczenie lica, usunięcie zmienionych kolorystycznie retuszy i pożółkłego werniksu.
- Uzupełnienie ubytków zaprawy, np. kitem Ital Stucco lub kitem klejowo-kredowym na bazie 8% kleju króliczego.
- Położenie warstwy werniksu pośredniego.
- Retusz warstwy malarskiej na podkładzie z akwareli farbami mastyksowymi, np. Restauro Maimeri.
- Położenie warstwy werniksu końcowego satynowego, np. Sennelier.
- Uzupełnienie ubytków w gruncie na złotej koszulce.
- Retusz pozłoty złotem płatkowym w technice oryginału na pulmentach.
- Montaż obrazu po konserwacji w ołtarzu głównym.

21. Transport i montaż elementów ruchomych po konserwacji na ołtarzu.
22. Wykonanie końcowej dokumentacji fotograficznej i opisowej.

Jerzy Kowalski
KONSERWACJA DZIEŁ SZTUKI
31-529 Kraków
ul. Sołtyka 13/2
NIP 6761565598 REGON 357062183

Dokumentacja stanu zachowania ołtarza. Stan z marca 2024 r.

Ołtarz główny, zbliżenie. Stan przed konserwacją.

Ołtarz główny, widok ogólny, stan przed konserwacją.

Ołtarz główny, zbliżenie na płaskorzeźbioną płycinę, stan przed konserwacją.

Ołtarz główny, zbliżenie, obraz M. B. Różańcowej, stan przed konserwacją.

Ołtarz główny, zbliżenie, mensa ołtarzowa, stan przed konserwacją.